

GOVOR PREDSEDNIKA REPUBLIKE SLOVENIJE BORUTA PAHORJA

Medparlamentarna konferenca o skupni zunanji in varnostni politiki ter skupni varnostni in obrambni politiki (SZVP/SVOP)

Ljubljana, 9. 9. 2021

Svetovne geopolitične in varnostne razmere, v katerih Evropska unija išče svoje mesto, so zapletene. Najbolj v zadnjih desetletjih. Ni se možno dotakniti vseh izzivov. Zato mi dovolite, da na kratko spregovorim zgolj o nekaterih.

Med njimi je zanesljivo pandemija, ki je v zadnjem letu in pol zaznamovala celotno unijo in svet. Tu so podnebne spremembe, ki imajo številne posledice v našem okolju in nas vedno bolj ogrožajo. Tako pandemija kot podnebne spremembe kažejo na našo nepripravljenost na soočanje z njima. Zadnje tedne pa je zelo zaznamoval tudi umik iz Afganistana in njegove posledice.

Vsem trem je skupen en odgovor – krepitev odpornosti in strateške avtonomije Evropske unije. Evropska unija mora zagotoviti večjo sposobnost za pravočasno in učinkovito odzivanje. Sposobna mora biti delovati in ukrepati tudi tedaj, ko naši zavezniki tega interesa nimajo.

Vzpostaviti ali dograditi mora potrebne inštrumente. To nalogo mora opraviti ob polnem upoštevanju svojih temeljnih načel.

Kljub vsem izzivom živimo v miru. Mir je temelj za vsestranski razvoj. Naša skupna odgovornost je, da ga ohranimo ne le na območju Evropske unije, temveč storimo vse, da s svojim pristopom, zunanjo politiko in drugimi razpoložljivimi inštrumenti, prispevamo k umirjanju konfliktov, večji varnosti in stabilnosti tudi izven nje. Zaradi nas in zaradi drugih. Zaradi naših načel. Odgovornost je velika.

Pandemija je pokazala, da nismo bili dovolj pripravljeni na njen izbruh. Nismo uspeli pravočasno prepoznati njene nevarnosti, kompleksnosti, obsega in vseh njenih učinkov - na nas in naš način življenja, zdravstveni sistem, gospodarstvo in druga področja našega življenja.

Naš ključni cilj mora biti oblikovanje strateškega razumevanja takšnih razmer, njihovega vpliva na odnose znotraj Evropske unije in notranji trg in vplivov na odnose držav in unije s tretjimi državami. Na podlagi tega moramo sprejeti konkretne ukrepe, ki morajo zmanjšati negativne učinke.

V zvezi s tem mislim predvsem na ukrepe za povečanje zmogljivosti in odpornosti zdravstvenih sistemov ter zagotavljanja potrebne opreme. Izboljšati moramo sisteme odločanja in zagotoviti ustrežnejše formalne okvire za skupno delo pri obvladovanju takšnih razmer.

V tem kontekstu je nujna večja stopnja avtonomije Evropske unije na področju zagotavljanja zdravil, cepiv in zdravstvene opreme. V to moramo usmeriti naše raziskovalne in tehnološke potenciale ter jih v večji meri povezati. Razmer, v katerih smo se znašli v začetku leta 2020, ne smemo več dopustiti.

Soočanje s pandemijo še ni končano. Z vso angažiranostjo, odgovornostjo in vsemi potenciali moramo biti usmerjeni v njeno čimprejšnje obvladovanje. Zato tudi tokrat, slovenske in vse druge evropske državljanke in državljane, zlasti tam, kjer je precepljenost prenizka, pozivam k cepljenju. S tem bomo sami pripevali največ k našemu osebemu in skupnemu zdravju.

Brez dvoma je Afganistan in razmere po odhodu zavezniški sil, eden največjih preizkusov naše skupne zunanje in varnostne politike. V Afganistan smo odšli leta po terorističnem napadu na ZDA in kasneje z mandatom Varnostnega sveta OZN vzpostavili operacijo Mednarodnih varnostnih sil za pomoč.

Po njenem zaključku leta 2014 smo nadaljevali z aktivnostmi v okviru svetovalne misije Zveze NATO Odločna podpora.

Na podlagi političnih procesov in notranjega spravnega dialoga, ki naj bi zagotovila trajni mir in stabilnost te države, in sprejetega dejstva, da se bodo zavezniške sile umaknile iz države do konca avgusta 2021, je način odhoda povzročil upravičeno nezadovoljstvo.

Prvič zato, ker smo bili očitno premalo usklajeni pri razumevanju ciljev obeh misij, in drugič, ker pri umiku nismo upoštevali vseh dejavnikov. Umik je vedno eden najkompleksnejših korakov. Zato je nujno skupno delo pri načrtovanju.

Posledice obeh dejavnikov bo potrebno zelo podrobno razčleniti in zaključke upoštevati pri načrtovanju prihodnjih mirovnih in humanitarnih misij. Pomanjkljivo izpeljani umik ima in bo imel tudi v prihodnje implikacije na odnos do evroatlantskega sodelovanja. To velja za celotno evropsko javnost.

Brez dvoma bodo obe misiji in naš skupen umik iz Afganistana predmet poglobljenih analiz o delovanju zavezništva, boju proti terorizmu in uveljavljanju vrednot in načel, na katerih temelji naša družba. Pri tem bomo morali voditi strpen dialog in razumeti različne interese. Hkrati bomo morali v odnosu do drugih nastopati z jasnejšimi skupnimi stališči in sporočili. To pomeni več naporov pri samem oblikovanju teh sporočil in stališč.

Pred nami je pomembna in zahtevna naloga. Temeljito se moramo pogovoriti, kam, s kakšnimi cilji in pod kakšnimi pogoji bomo v prihodnosti napotili naše sile.

Potreben bo tudi poglobljen razmislek, kdaj in kako izven meja EU promovirati načela, na katerih je zgrajena EU in kako promovirati univerzalne pravice. Kajti, pravice žensk in deklic niso stvar Zahoda, so del mednarodnega prava, ki so ga dolžni spoštovati vsi, isto velja za pravice nacionalnih in drugih manjšin.

Ne gre za to, da bi EU morala razmišljati o umiku teh vrednot, pač pa, kako in s kakšnimi sredstvi jih je možno uveljaviti.

Vse to je pomembno, ker je bil z našim skupnim prispevkom narejen pomemben korak v razvoju Afganistana, človekovih pravic, na področju šolstva in zdravstva, čeprav še zdaleč ne zadosten, in na področju varnosti. Naredili bi več in rezultati bi bili boljši, če bi bolj razumeli ljudi in posebnosti okolja ter zapletenost notranjih družbenih in političnih razmerij.

Ena od možnih posledic hitrega umika iz Afganistana so migracije. Pri tem imam v mislih tako notranje migracije kot migracije iz države v regijo in morda še dlje. Naša odgovornost je, da tem ljudem pomagamo. Del naloge smo z evakuacijo naših sodelavcev in njihovih bližnjih že opravili, del te evakuacije sodelavcev naš še čaka.

V ta okvir je potrebno vključiti tudi tiste, ki so se najbolj izpostavili pri razvoju in uveljavljanju demokratičnih načel. To mora biti prioriteta. Z našim skupnim nastopom je potrebno v najkrajšem možnem času ustvariti pogoje, da se z novim režimom sklene dogovor za njihovo varno evakuacijo in posredovanje humanitarne pomoči za afganistanske prebivalce.

Humanitarni koridorji so pomembni za pošiljanje humanitarne pomoči. So bistveni za sam Afganistan in za to, da bodo ljudje večinoma ostali v svoji državi. Eden od korakov je bil storjen, ko so zunanji ministri opredelili pet ključnih pogojev za sodelovanje s talibanskim režimom.

Pri tem moramo delovati skupaj. Enotno. Tako bomo imeli boljša izhodišča in možnosti za uspeh. Vsaka izmed članic mora prevzeti svoj delež.

V naslednjem koraku je pomembno poskrbeti za tiste, ki so ali morda še bodo pobegnili v sosednje

države. Potrebna bo obsežna, hitra in konkretna pomoč. Pomembno je, da ostanejo čim bližje svojemu domu, tako da se po ureditvi razmer lahko čim hitreje vrnejo v svoje okolje.

Tretji pomemben korak je zaščita ranljivih skupin, predvsem žensk, otrok, bolnih in starejših, ki bodo ogroženi. V kolikor to ne bo v celoti mogoče v sosednjih državah ali pa bi bile te preobremenjene, je potrebno razmisliti o konkretnih programih in načrtih za zagotovitev začasnega pribežališča ali, v posameznih primerih, za stalne preselitve neposredno v države, ki so to pripravljene storiti.

Pri tem moramo upoštevati vse posebnosti posameznih držav in hkrati njihove sposobnosti sprejema. Kvote niso edina rešitev. Pomembno je, da pri tem delujemo složno in usklajeno. Velja pa tudi: brez solidarnosti, znotraj Evropske unije, ali z državami izven nje, je konec Evropske unije. To je še razlog več, da Pakt o migracijah in azilu ostane absolutna prioriteta pri naših skupnih naporih. Pri oblikovanju se moramo medsebojno slišati, biti slišani in želeli razumeti drug drugega. Strpen, intenziven in kontinuiran dialog je edina pot. Brez dogovora se bomo soočili z novo krizo.

Skupni dogovor notranjih ministrov je, kljub nekaterim kritikam, dober. Prvič zato, ker je bil sprejet soglasno, pa čeprav ne brez polemik. Tovrstnega soglasja že dolgo ni bilo. Drugič, daje odgovore, povezane z nezakonitimi oziroma nereguliranimi migracijami.

Tudi sam ne vidim rešitve v tovrstnem nenadzorovanem procesu, kjer imajo korist v največji meri predvsem tihotapci in tisti, ki migracije zlorablajo oziroma uporabljajo kot sredstvo za hibridno bojevanje. Nedolžni ljudje, ki bežijo, pa se v takšnih primerih soočajo z velikimi, največkrat nepremostljivimi težavami na poti in tudi v okoljih, kamor pribežijo.

Pomembna razprava, ki nas čaka, je strateška avtonomija in krepitev odpornosti Evropske unije. Dobro je, da se EU tega čedalje bolj zaveda in da je bilo sprejetih že kar nekaj ukrepov v tej smeri na področju obrambne industrije in njenega razvoja.

Strateška avtonomija in večja odpornost Evropske unije sta ključni vprašanji obstoja naše povezave.

Obe najpogosteje razumemo v kontekstu varnostnega in obrambnega delovanja unije. Moramo pa ju razumeti bistveno širše. Predpostavljata suverenost na vrsti področij, predvsem pa – poleg vojaškega, zlasti na znanstvenem in tehnološkem področju, v digitalni in podatkovni suverenosti. Pri slednjih imam v mislih naložbe v raziskave in inovacije. Nikakor ne gre pozabiti tudi na odpornost kritične infrastrukture in njeno varnost.

Potrebo po povečanju avtonomije in odpornosti je, kot sem že rekel, pokazala pandemija. Vendar pa se enaka potreba kaže tudi na področju podnebnih sprememb.

Evropska unija mora imeti pri soočanju s podnebnimi razmerami vodilno vlogo in se izpostaviti kot globalni akter. Pri tem se ne smemo zadovoljiti zgolj z zmanjšanjem okoljskih tveganj.

Povečati moramo uporabo zelenih tehnologij ter zmanjšati odvisnost od ključnih surovin. Ustreznije ravnanje z odpadki in bolj učinkovito izkoriščanje sekundarnih surovin bo prispevalo k zmanjšanju odpadkov in njihovega izvoza ter povečevalo obseg recikliranja.

Na varnostnem in obrambnem področju moramo predvsem zagotoviti obseg delovanja varnostnih in obrambnih struktur za zaščito EU, njenih državljanov in njihovih svoboščin, obseg sil za zagotovitev odvrtačne države, potrebe za zagotavljanje kibernetične varnosti in zaščito pred hibridnim delovanjem, obseg podpore civilnim strukturam pri naravnih in drugih nesrečah in pri soočanju z različnimi krizami

in s podnebnimi spremembami, kjer lahko obrambni sektor prispeva znatni delež.

Paradoks globalnosti izzivov in potrebe krepitve lokalne moči za odzivanje nanje je čedalje bolj izrazit.

Kje znotraj tega je EU in kje Slovenija?

Evropska unija stremi k oblikovanju Evrope, ki bo celovita, svobodna in v miru s sosedi (whole, free and at peace with its neighbours).

To načelo, ki smo ga zapisali tudi v pismu 21 predsednikov članic EU, pobudo za katerega sva dala s predsednikom Mattarelo, predpostavlja, da se EU zaokroži z državami Zahodnega Balkana in da uredi in neguje odnose s svojim sosedstvom. Redno opozarjam, da je hitrejša širitev na območje Zahodnega Balkana v geostrateškem interesu obeh – tako EU kot držav te regije.

Ko gre za odnose s soseščino, imam v mislih predvsem odnose z Rusko federacijo, pa tudi s Turčijo. EU mora biti načelna, a tudi praktična. Ob tem, ko razumemo strahove naših partnerjev v EU, se zavedamo, da potrebujemo pogovor in dogovor.

Vse to bo lažje, če bo EU notranje trdna in enotna. Enotni obstanemo, razdeljeni propademo.

Konferenca o evropski prihodnosti naj bi bila priložnost za krepitev te enotnosti.

A bo, tako kot je zastavljena, zamujena priložnost za poglobljeno razpravo, kako okrepiti EU navznoter in kako povečati njeno učinkovitost navzven.

Potrebovali bi razpravo, ki bi bila organizirana tako temeljito, kot je bila pred leti Konvencija o evropski prihodnosti, ki je vodila v prvi resen poskus oblikovanja evropske ustave.

Kot prepričan Evropejec želim, da EU krepí svojo moč in enotnost. V interesu Slovenije je, da smo del najožje povezanih članic Evropske unije in da se čim bolj vključujemo tudi v oblikovanje njene skupne zunanje in varnostne politike.